

Lyda är inte samma sak som lyda under

”Lagpositivism breder ut sig vilket betyder att den offentliga etiken inte uppmärksammas utan ersätts av bokstavstolkning av oprecisa lagar – hur nu det skall gå till”.

Citatet är hämtat ur en nyutkommen bok av Lennart Lundquist ”Slutet på yttrandefriheten (och demokratin?, sid. 46)”. Lennart Lundqvist är professor emeritus i statsvetenskap och beskriver i boken utifrån exempel från universitetsvärlden den utveckling han ser vad gäller yttrandefriheten. Citatet belyser, som jag ser det, precis vad jag och en kollega har utsatts för.

Disciplinärenden

Påståendet att det inte förekommit några disciplinärenden på myndigheten de senaste åren är ett tydligt exempel på bokstavstolkning. Jag **hotades** med disciplinåtgärd och beslutade då att gå i förtida pension. Min kollega blev uppringd under sin barnledighet, Saman Rashid, förde fram kritik per telefon, varefter samtalet diariefördes i hennes personakt. I mina öron låter det som ett disciplinärende. Det vore i och för sig bra om ”pricken”, anteckningen, i min kollegas personakt tagits bort och därför inte längre finns. I båda fallen kan vi bestyrka hotet/samtalet via mail.

Offentlig etik

När det gäller offentlig etik gäller att grundlag går före vanlig lag som i sin tur går före föreskrifter. Lundqvist skriver angående detta att makten ofta

hänvisar till vad han kallar etikettsregler som beskriver hur man vill att det skall vara, för att det passar dem.

I KRUS 2009 som är framtaget för att ta fram en offentlig värdegrund står: ”Demokrati är den överordande principen som utgår från Regeringsformen 1 kap.§1 första stycket där det slås fast att all offentlig makt utgår från folket. Principen innebär bl.a. att statligt anställda måste ha en insikt om att medborgarna är uppdragsgivare.”

Ärendet gällde att jag var temaredaktör för ett nummer av SMT som handlade om den svenska Marmot-utredningen. Utredningen skapade stort intresse inom fältet, men kritiserades av den referensgrupp som knutits till den. I temanumret fick medlemmarna i referensgruppen utrymme att skriva vad de tyckte saknades i den ursprungliga utredningen. För mig var det ett uttryck för öppenhet som är en av grundbultarna i demokrati. Själv beskrev jag i den artikel som beskyllts för att vara kritisk mot regeringen rakt upp och ned vad som skett.

Jag håller med om vi inte har självständiga myndigheter idag. Det är precis det jag har skrivit. Eftersom jag arbetat i nästan 40 år i statlig verksamhet har jag ett inifrånperspektiv och kan bedöma vilka förändringar som har skett i statlig verksamhet. Bengt Göransson, den förre kulturministern, uttryckte på ett seminarium 21 februari angående Lundqvist's bok att han uppfattar da-

gens generaldirektörer som överdirektörer, dvs andremän, där ministern är förstemannen.

Frågan är dock hur förändringen gått till. Jag tycker det verkar som den skett, inte efter öppen diskussion och tagna beslut, utan har införts smygvägen genom att ändra praxis ”så här gör man.”

Lyda - lyda under

Vad gäller hur myndigheter skall styras finns den brist på precisitet som Lundqvist hänvisar till.

Saman Rashid hänvisar dels till Regeringsformen (RF), dels till två SOU-utredningar. I RF står att förvaltningsmyndigheter lyder under regeringen. Att lyda under någon innebär enligt Svenska Akademiens Ordbok över svenska språket (volym 16) ”vara en del av, höra till”.

SOU innebär Statens Offentliga Utredningar, vilket är utredningar där man lämnar förslag på förändringar. Den ena av de nämnda är den s.k. Heckscher-utredningen, SOU 2007:75. I denna uppmärksammas stort att myndigheter är självständiga enbart i frågor som rör enskild eller mot en kommun eller som rör tillämpningen av lag. En tolkning görs att myndigheter i övrigt skall lyda regeringen. Denna tolkning har fått genomslag och ändrat praxis.

I den regeringsform som tagits fram efter Heckscher-utredningen står ”Arbetsstagare vid förvaltningsmyndigheter som **lyder under** regeringen anställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer” (12 kap 5§).

Detta är precis vad Lundqvist menar med oprecisa lagar. Menar man ”lyda under” med den innebörd som Akademiens ordbok ger av ordet, dvs höra till? Eller har det medvetet eller omedvetet skett en förändring till ”lyda”, dvs följa”?

Heckscher-utredningen var som nämnts en SOU, dvs statlig utredning. För att dessa skall gälla fordras att de blir propositioner och sedan beslutas i riksdagen. Eftersom man hänvisar till SOU verkar detta inte ha skett. De har däremot skickats på remiss, och kritiserats hårt av tunga instanser, bland annat JO och Riksrevisionen.

JO skriver: ”Emellertid befarar jag att den av utredningen föreslagna förändringen skulle leda till avsevärda försämringar av utomståendes möjlighet att informera sig om väsentliga inslag i samspelet mellan regeringen och dess myndigheter och därmed även om fördelningen av ansvaret för genomförda åtgärder– eller avsaknad av åtgärder. En sådan utveckling är betänkelig från allmän demokratisk synpunkt.”

Riksrevisionen skriver: ”Riksrevisionen anser att resultatkedjan riksdagen-regeringen-myndigheterna på verkas på ett negativt sätt av utredningens förslag.”

Regeringen, och kanske även politiker från andra partier, verkar däremot tycka att förslagen var bra, de får ju hela makten. Myndigheterna blir reducerade till några som skall ta fram bevis för att den förda politiken fungerar, inte någon som talar om vad vetenskap

och beprövad erfarenhet säger.

Varken regeringen eller myndigheterna vinner dock i längden på att myndigheterna enbart levererar det de tror att regeringen vill höra. Regeringen får ett dåligt underlag när de skall fatta beslut och myndigheterna förlorar sin trovärdighet och kommer att ses som en partsinstans.

Kritiken mot mig var att jag hade brutit mot lydnadsregeln. Att tjänstemän skall vara lydiga får i alla fall mig att tänka på Nürnberg-rättegångarna. I dessa försvarade sig de åtalade tjänstemännen i Hitlertyskland med att de endast lydde order. För mig låter lydnadsregeln inte som ett begrepp som är gångbart i ett modernt demokratiskt land, möjligen i ett modernt odemokratiskt land.

Karin Melinder